

De herkomst van de Dungense familie Pijnappels

Door Harrie Maas, Arno Pijnappels en Perry Pijnappels

Hoe kun je de herkomst van een Dungense familie onderzoeken? Voordat hierop een antwoord kan worden gegeven, is het eerst van belang te benoemen wat onder een “Dungense familie” wordt verstaan. Vanuit verschillende invalshoeken kan op deze vraag geantwoord worden, zowel wat betreft de term “familie” als de toevoeging “Dungens”.

De term “familie” blijkt niet eenduidig te worden gehanteerd. Feitelijk is dit inherent aan het feit dat het woord ook volgens het Van Dale woordenboek verschillende betekenissen heeft. Binnen de genealogie bestaat er evenmin eenduidigheid over het begrippenkader. Dit houdt zeker ook verband met de verschillende visies die er bestaan over familie, verwantschap, afstamming en geslacht. Ga je bijvoorbeeld bij familieonderzoek alleen uit van de mannelijke lijn, of wordt ook de vrouwelijke lijn in het onderzoek betrokken? En zo kunnen er nog wel meer onderzoeksvragen worden gesteld.¹⁾ In dit onderzoek hebben we “familie” beperkt tot de naamdragers Pijnappels.

Een volgende vraag is wat onder “Dungens” wordt verstaan. Ook hier geldt dat er geen vastgesteld kader is. Wanneer kan dan gesproken worden van een “Dungense” familie? De schrijvers van dit artikel zijn van mening dat hier in ieder geval van gesproken kan worden als een geslacht met dezelfde familienaam tot op de dag van vandaag ten minste 150 jaar onafgebroken in Den Dungen of het Maaskantje woonachtig is geweest. Nadrukkelijk is gekozen om ook het Maaskantje hiertoe te rekenen. Hoewel het van oudsher tot de gemeente Sint-Michielsgestel (of haar voorganger de Heerlijkheid Herlaar) behoort, vormde het samen met Den Dungen één dorpsgemeenschap.

Het zal duidelijk zijn dat ook een “Dungense familie” ergens vandaan komt. Op een gegeven moment is iemand van buitenaf hier komen wonen, waarbij zijn mannelijke nakomelingen er voor hebben gezorgd dat de familienaam anno 2007 nog steeds in Den Dungen of het Maaskantje voorkomt. Deze vraag over de herkomst van deze persoon is de aanleiding voor dit artikel.²⁾

Familienaam Pijnappels

De familienaam Pijnappels komt in Den Dungen veelvuldig voor. In de telefoongids van 2007 zijn 29 vermeldingen opgenomen voor Den Dungen en het Maaskantje. Bij de volkstelling in 1947 waren er 176 personen in Noord-Brabant met deze naam. Hiervan woonden er 38 in de gemeente Den Dungen, oftewel een verschijningsfrequentie van 21,6% ten opzichte van het provinciale aantal.³⁾ Op het Maaskantje woonden toentertijd ook nog verschillende personen met de naam Pijnappels, zodat zonder meer gesproken kan worden van een concentratie van deze familienaam in onze dorpsgemeenschap.

In de Bossche Protocollen komt de naam Pijnappel(s) al voor. De oudst bekende vermelding is Egbert Luedinc Pijnappel die sterft vóór 1423. Een van zijn zonen is Goyart, in 1461 meester van het in Den Dungen gelegen leprozenhuis op de Eikendonk.⁴⁾

De familie Pijnappel is in de 16e eeuw een vooraanstaande Bossche familie, waarvan verschillende leden belangrijke bestuurlijke functies bekleeden. Van deze familie is een familiewapen bekend, met daarop afgebeeld 3 pijnappels (dennenappels). In de 18e eeuw komen we nog slechts enkele naamdragers Pijnappel(s) in ‘s-Hertogenbosch tegen. Verder weten we dat in Schijndel vanaf de 16e eeuw de familienaam Pijnappels voor-

komt. Verondersteld wordt dat er mogelijk een relatie is met de Pijnappel-familie uit 's-Hertogenbosch, maar dit is nooit aan de hand van archiefmateriaal bewezen.⁵⁾

Het familiewapen van de Bossche familie Pijnappel in de poort van het Brabants Jachthuis tegenover de Sint Jan.

Het is niet bewezen dat deze familie en de Schijndelse familie Pijnappels aan elkaar verwant zijn.

Afstammelingen van de Schijndelse familie kunnen om deze reden het familiewapen niet aan de eigen naam verbinden. Ten gevolge van een hevige brand is tijdens de Tweede Wereldoorlog een groot deel van het oud-archief van de gemeente Schijndel verloren gegaan.

In de persoon van Bartel Gerit Pijnappel komen we voor het eerst deze familienaam in Den Dungen tegen. Hij was de zoon van Gerit Bartel Jansen (waarschijnlijk afkomstig uit Schijndel) en Marike Klaas Gerits van Swaansbergen. Bartel Gerit Pijnappel trouwde in 1659 met Dirkske Jansen. Ze woonden aan de Bosscheweg 30 en kregen vier kinderen, die allen in Den Dungen werden gedoopt. Nakomelingen van hen met de naam Pijnappels zijn niet aangetroffen.⁶⁾ In de Dungenese doop-, trouw- en begraafboeken komen we de naam Pijnappels hierna nog een paar keer tegen, maar dit leidt ons

niet tot de familie die tot op de dag van vandaag nog in Den Dungen en het Maaskantje woont.

Bartel Pijnappels (1774-1845)

De huidige Dungenese familie Pijnappels vindt zijn oorsprong in Bartel, de eerste zoon en het tweede kind van Joannis Gerardi Gijsberts en Machtildis Francisci Verhoeven. Zijn vader was landbouwer van beroep. Bartel werd gedoopt op 15 januari 1774 te Schijndel met de naam Bartholomeus Gijsberts.

Het zal u opvallen dat de achternamen niet overeenkomen. Er is hier echter geen sprake van een vergissing. De vader Joannis heeft de naam Pijnappels aangenomen. Cees Pijnappels uit Wijchen schreef hierover:⁷⁾ *“Sedert het jaar 1786, heeft Johannes de naam Pijnappels aangenomen. Dit was de naam van zijn moeder. Dit werd gewettigd door de Burgemeester van Schijndel op 10 juni 1815 en vastgelegd in het register van aanneming van familienamen van de gemeente Schijndel. Dit werd gedaan door zijn vrouw op 83 jarige leeftijd. Als getuigen traden op Gijsbertus Pijnappels en Joanna van de Bogaert”.*

Het desbetreffende document (register van familienamen) hebben wij evenwel niet in het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) kunnen vinden, ook bij het Nationaal Rijksarchief in Den Haag hebben wij het niet aangetroffen. Het document is voorts interessant, omdat de hierboven vermelde passage een tegenstrijdigheid bevat. Mechelina zou tijdens de wettiging namelijk 83 jaar zijn, maar dit kan niet juist zijn. Blijkens de overlijdensakte sterft zij namelijk 11 jaar later op 13 juni 1826 en is dan pas 83 jaar. De speurtocht naar deze acte en naar het mysterie van de leeftijd wordt daarom voortgezet. Door de kerkelijke archieven (doop-, trouw- en begraafboeken) te raadplegen kunnen wij evenwel met zekerheid stellen dat de achternaam van Elisabeth Pijnappels (1696-1780) is overgenomen. Deze Elisabeth is de grootmoeder van Bartel. Als de vaderlijke lijn zou

zijn gevolgd, dan zouden de nakomelingen “Gijsberts” hebben geheten.

Eerste huwelijk met Seberdina Spierings

Bartel kreeg verkering met Seberdina Spierings (ook wel Sigisberta of Cerdina genoemd). Zij werd gedoopt op 17 maart 1774 in Den Dungen en was een dochter van Henricus Petrus Spierings en Joanna Antonius van der Kammen. Vanwege hun voorgenomen huwelijk en de daarmee samenhangende verhuizing naar Den Dungen ontving Bartel van de burgemeester van Schijndel op 31 december 1800 een ontlastbrief, een verklaring dat hij niet armlastig was en niet onderhouden werd door de armenkas van het burgerlijke armbestuur.⁸⁾

Bartel en Seberdina gingen in ondertrouw in Den Dungen, doch in Sint-Michielsgestel werd op 18 januari 1801 het huwelijk gesloten. De kerkelijke inzegening vond eveneens in Sint-Michielsgestel plaats. In de hierbij behorende akten zien wij de naam Pijnappels verschijnen. Na hun huwelijk gingen Bartel en Seberdina in de boerderij Hoek 7 wonen;

dit was het ouderlijk huis van Seberdina Spierings.

Uit hun huwelijk werden drie kinderen geboren:

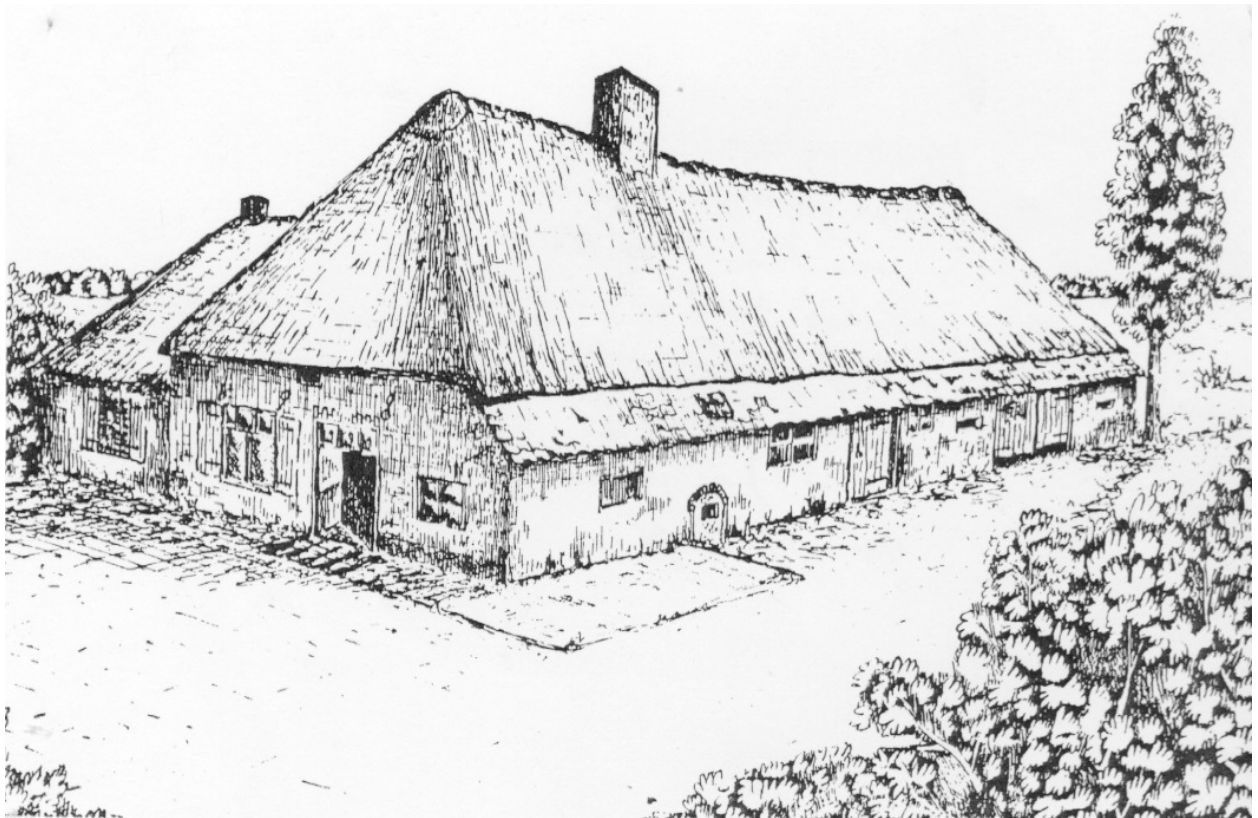
- Joanna, gedoopt 25 november 1801 in Den Dungen. Zij trouwde op 7 mei 1826 met Wilhelmus Antonius Schakenraad, een zoon van Antonius Schakenraad en Wilhelmina Johanna den Haas.

- Hendrikus, gedoopt 2 november 1803 in Den Dungen. Hij trouwde op 3 mei 1833

met Adriana Capteijns een dochter van Antonij Capteijns en Joanna Kluijtmans

- Mechlisdis, gedoopt in Den Dungen 17 september 1805 en aldaar op 10 april 1807 begraven.

Tien dagen voor het overlijden van dochter Mechlisdis was op 31 maart 1807 op 33-jarige leeftijd moeder Seberdina Spierings overleden. Twee sterfgevallen in zo'n korte tijd in één gezin is wel erg opvallend. De gedachte komt op dat dit mogelijk verband houdt met een besmettelijke ziekte, doch hiervoor zijn geen duidelijke aanwijzingen gevonden.

De boerderij Hoek 7, waar Bartel Pijnappels en Seberdina Spierings na hun huwelijk gingen wonen. Later komt het in eigendom van hun zoon Hendrikus. Daarna woonde er de familie Coojmans. Bij het 25-jarig huwelijk van hun zoon Bart is deze pentekening gemaakt door Egbert ter Heine.

Hendrikus (eveneens landbouwer van beroep) krijgt Hoek 7 in zijn bezit, maar gaat na zijn huwelijk met Adriana wonen op Hemelrijk 56 te Sint-Michielsgestel. Hun dochter Christina gaat later op de boerderij op Hoek 7 wonen.

Tweede huwelijk met Hendrina Schakenraad

Op 27 juli 1809 hertrouwde de dan 35-jarige Bartel Pijnappels in Den Dungen met de 28-jarige Hendrina Schakenraad, die op 11 januari 1781 in Den Dungen was gedoopt. Zij was een dochter van de niet onbemiddelde Antonius Schakenraad en Wilhelmina den Haas. Antonius Schakenraad was landbouwer / koopman van beroep.

Ze boerden met knecht en meid. Bartel en Hendrina kregen samen zeven kinderen:

- Servinus, gedoopt 9 augustus 1810 in Den Dungen. Hij is waarschijnlijk op jonge leeftijd overleden.
- Henrica, gedoopt 27 september 1811 in Den Dungen. Zij trouwde op 23 juni 1833 met Adrianus Smulders uit Berlicum en ging in zijn geboorteplaats wonen.
- Antonius, geboren 3 juni 1814 in Den Dungen. Hij trouwde op 4 september 1857 met de in Den Dungen geboren Hendrika van de Westelaken. Antonij was landbouwer van beroep.
- Maria Anna, geboren 28 februari 1817 in Den Dungen. Zij trouwde op 21 mei 1843 met Christianus van den Heuvel.
- Wilhelmina, geboren 18 mei 1819 in Den Dungen. Zij trouwde op 18 juli 1847 met de in Gemert geboren Wilbrordus de Groot (eerst leerlooier in Dinther; vanaf 1858 vroedmeester te Oss).
- Franciscus, geboren 8 februari 1822 in Den Dungen. Hij trouwde op 4 juni 1848 in Den Dungen met Cornelia de Keijzer uit Rotterdam. Francis had een tijdje een leerlooierij in de Spekstraat.
- Adrianus, geboren 31 augustus 1824 in Den Dungen. Hij trouwde op 22 augustus 1856 met de in Den Dungen geboren Henrica de Vroom. Adrianus was landbouwer van beroep.

Samen met de twee nog levende kinderen uit zijn eerste huwelijk vormden zij een tien personen tellend gezin. Bartel Pijnappels en zijn vrouw Hendrina Schakenraad hadden ter plaatse van Hoek 7 een boerenbedrijf. Nadat het eigendom van deze boerderij is overgegaan naar zoon Henricus uit het eerste huwelijk, is Bartel met zijn tweede vrouw naar haar ouderlijk huis aan de Spurkstraat verhuisd.

Vermeldenswaard is dat de dochter uit zijn eerste huwelijk, Joanna, later trouwde met de broer van zijn tweede vrouw.⁹⁾

Bartel Pijnappels was maatschappelijk actief in het Dungens dorpsgebeuren. Van 1817 tot 1820 was hij armmeester van het burgerlijk armbestuur. Bartel Pijnappels overleed op 3 november 1845 in Den Dungen.

Inzake zijn nalatenschap werd de volgende akte opgemaakt (Memorie van Successie):¹⁰⁾ "Wij ondergetekenden ... zijnde opgenoemde vrouwen ten deze geadsisteerd en geautoriseerd met hare opgenoemde mannen alle kinderen van den overledene vernoemt, kiezende domicilie ten sterfhuize van den overledene vernoemt ten Dungen, verklaren dat de nala-

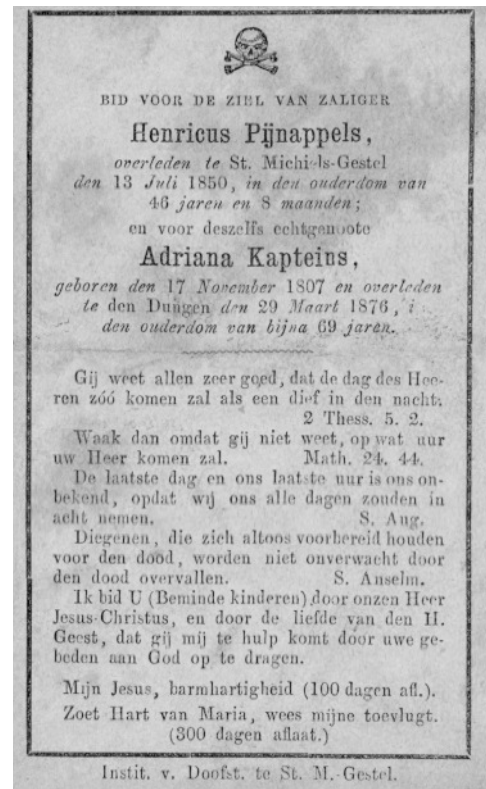
tenschap van Bartel Pijnappels onzen vader overleden abentestato ten Dungen in zijn legaal domicilie den drientwintigsten november 1845 door ons als kinderen alleen geërfd wordt en bestaat in de navolgende goederen ...”.

Uit de bovengenoemde akte blijkt dat Bartel bij zijn overlijden bezittingen had in Den Dungen, Berlicum en Schijndel. Aan de Spekstraat had hij een huis met tuin en aangelegene bouwland. Dit bezit had een totale omvang van “achtendertig roeden en zeventig ellen”. Daarnaast was een woning met boomgaard en aangelegene bouwland aan de Spurkstraat in zijn bezit, met een totale omvang van “twee en zeventig roeden en tachtig ellen”. Dit was afkomstig uit de familie van zijn vrouw. Verder bezat hij voornamelijk percelen bouwland, enkele beboste percelen voor met name hakhout en een boomgaard. De omvang van deze percelen was als volgt over de dorpen verdeeld:

- Den Dungen: 2 bunder, 70 roeden en 90 ellen;
- Berlicum: 13 bunder, 50 roeden en 30 ellen;
- Schijndel: 9 bunder 9, roeden en 24 ellen.

Zijn vrouw Hendrina Schakenraad stierf op 25 april 1857 in Den Dungen. Uit de memorie van successie blijkt dat dan beide huizen nog in haar bezit zijn.¹¹⁾ Verder laat zij eveneens diverse percelen bouwland en beboste percelen na.

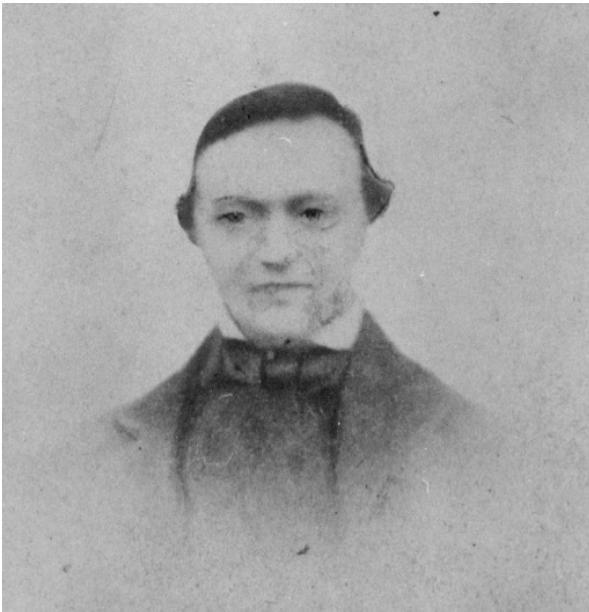
- Den Dungen: 3 bunder, 67 roeden en 50 ellen;
- Berlicum: 7 bunder, 8 roeden en 30 ellen;
- Schijndel: 7 bunder, 82 roeden en 25 ellen.

De boerderij aan de Spurkstraat (het huidige nr. 64) ging in eigendom over naar hun zoon Antonij, die na het overlijden van zijn ouders huwde met Hendrika van de Westelaken. De boerderij aan de Spekstraat (het huidige nr. 5) is in handen gekomen van hun dochter Anna Maria en is later overgegaan naar Francis.

Behalve goederen lieten Bartel Pijnappels en zijn vrouw Hendrina vele naamdragers na, die tot op de dag van vandaag in Den Dungen en omgeving woonachtig zijn. Het betreffen nakomelingen van hun zonen Antonius en Adrianus.

Opgemerkt dient te worden dat niet alle naamdragers Pijnappels in Den Dungen anno 2006 van deze “takken” afkomstig zijn. Eind 19e eeuw is namelijk nog een andere familie Pijnappels in Den Dungen komen wonen.

Antony Pijnappels, zoon van Barthel, geboren 3 juni 1814 te Den Dungen. Hij trouwde 4 september 1857 in Den Dungen met Hendrika van de Westelaken. Na hun huwelijk bleef hij wonen in zijn ouderlijk huis, Spurkstraat 64. Antoon Pijnappels was boer van beroep. Hij overleed op 1 maart 1889 in Den Dungen.

Het betreft Gijsbertus Pijnappels, geboren op 5 december 1861 in Schijndel, die op 5 november 1888 in Den Dungen trouwde met Wilhelmina van Alebeek. Ook zij hebben gezorgd voor nageslacht, dat op de dag van vandaag in Den Dungen en het Maaskantje de naam Pijnappels draagt. Toch is er verwantschap tussen enerzijds de nakomelingen van Antonius en Adrianus en anderzijds de nakomelingen van Gijsbertus Pijnappels. De grootvader van Gijsbertus, die ook Gijsbertus heette, is namelijk een broer van Bartel Pijnappels.

Noten

- 1) Zie ook het artikel van Harrie Maas, *Familiare betrekkingen: vader en dochter Pijnappels getrouwd met zus en broer Schakenraad*, in: *Het Griensvenneke*, jrg 31 (2006), september nummer, pag. 83-85.
- 2) De neven Arno en Perry Pijnappels zijn sinds 2001 bezig met het onderzoeken van hun familiegeschiedenis. Deze geschiedenis sluit aan op de genealogische gegevens van Cees Pijnappels uit Wijchen, die in 1994 zijn gepubliceerd (we spreken over aansluiting,

Hendrika van de Westelaken, geboren 8 augustus 1822 in Den Dungen, was een dochter van Henricus van de Westelaken en Joanna Ondersteijn. Hendrika, getrouwd met Antony Pijnappels, overleed op 4 juni 1888 te Den Dungen.

omdat de genealogische gegevens van Cees Pijnappels voor de Dungenese familie onvolledig zijn). Het onderzoek heeft al geresulteerd in een database met persoonsgegevens van hun voorouders. De bedoeling is om de beschikbare informatie te zijner tijd te verwerken in een publicatie.

- 3) *Nederlands Repertorium van Familienamen*. Deel 11: Noord-Brabant (1977);
-Th. van Herwijnen, *Familienamen in Den Dungen bij de volkstelling van 1947*, in: *Den Dungen omgeploegd* (jubileumnummer van HKV, het tijdschrift van de Dungenese heemkundevereniging; jrg. 10 [1985] nrs. 3-4), pag. 52-59.
- 4) Cees Pijnappels, *Genealogie Pijnappels*, pag. 1.
- 5) Cees Pijnappels, a.w., pag. 2.
- 6) - Doop-, trouw- en begraafregisters Den Dungen.
- Leo van Minderhout, *Genealogie van Den Dungen*, dl. II, blad 1315.
- Leo van Minderhout, *Zes Eeuwen den Dungen. Een studie van de geschiedenis van de Dungenese Huizen* (Den Dungen, 1976), pag. 23-24
- 7) Cees Pijnappels, a.w., pag. 9.
- 8) BHIC, Oud rechterlijk archief Schijndel 1530-1810 (toegang 5122 - inv. 181).
- 9) Harrie Maas, a.w.
- 10) BHIC, Memorie van Successie 's-Hertogenbosch (inv. 64-283).
- 11) BHIC, Memorie van Successie 's-Hertogenbosch (inv. 76-102).